

توقضائیه
دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

عنوان
حسن نیت در حقوق ایران و قاعده‌ی احسان در فقه
امامیه

استاد راهنما
جناب آقای دکتر نایب علی خلیلی

استاد مشاور
جناب آقای دکتر مهدی رشوند

نگارنده
محمد حاتمی کیا زواره

تابستان ۹۵

چکیده

باتوجه به اینکه قوانین نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران الزاماً می‌بایست به تصویب شورای نگهبان قانون اساسی برسد بنابراین تدوین قوانین نباید با متون و آموزه های فقهی بیگانه باشد و چنانچه دو مفهوم قانونی و فقهی به یکدیگر نزدیک باشند حقوقدان وظیفه دارد به وجوه تمایز و تشابه آن دو مفهوم بپردازد، نتیجه‌ی عملی از آن ارائه نماید و به سؤالات و ابهامات خواننده پاسخ دهد زیرا چنانچه هر یک از این مباحث صرفاً در عنوان مربوط به خود مطرح شود اساساً هیچ‌گونه پیوندی بین حقوق و فقه ایجاد نمی‌شود در حالی که با توجه به مقدمه مزبور یک حقوقدان متعهد به اسلام می‌بایست به رابطه‌ی این مباحث بپردازد.

نگارنده در امر حاضر سعی دارد بدواً به بررسی مفاهیم حسن نیت و قاعده‌ی احسان در قانون و فقه امامیه سپس به آثار هر یک از این دو مقوله در قرارداد و مسئولیت قهری بپردازد. آن‌گاه به وجوه تمایز و تشابه و ضمانت اجرای آن‌ها که در واقع نتیجه‌ی عملی بحث می‌باشد گریزی بزند. امید است که این ناچیز چراغی باشد برای کلیه‌ی کسانی که می‌خواهند به تبیین مسائل مرتبط حقوقی و فقهی بپردازند.

واژگان کلیدی: حسن نیت، قاعده‌ی احسان، تحلیل حقوقی، تحلیل فقهی، قرارداد، مسئولیت قهری، ضمانت اجرا، مسئولیت قراردادی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۷	فصل نخست: حسن نیت
۸	مبحث نخست: کلیات
۸	گفتار نخست: پیشینه‌ی تئوری حسن نیت
۱۱	گفتار دوم: تعریف و مفهوم حسن نیت
۱۳	بند نخست: تصور اشتباه
۱۴	بند دوم: صداقت
۱۶	مبحث دوم: مبانی و منابع
۱۶	گفتار نخست: حقوق موضوعه‌ی ایران
۱۸	گفتار دوم: فقه امامیه
۲۰	بند نخست: جایگاه حسن نیت در آیات قرآن کریم
۲۳	بند دوم: جایگاه حسن نیت در روایات اسلامی
۲۵	بند سوم: جایگاه حسن نیت در عقود
	مبحث سوم: آثار و ضمانت اجرای حسن نیت در قرارداد و
۲۸	مسئولیت خارج از قرارداد
	گفتار نخست: آثار و ضمانت اجرای حسن نیت در قرارداد
۲۹	
	بند نخست: اثر حسن نیت در مرحله‌ی مذاکرات مقدماتی
۲۹	قرارداد و ضمانت اجرای آن
۳۰	الف. مرحله قبل از ایجاب
۳۱	ب. مرحله بعد از ایجاب
۳۳	بند دوم: اثر حسن نیت در مرحله‌ی انعقاد قرارداد
۳۶	بند سوم: اثر حسن نیت در مرحله‌ی تفسیر قرارداد
	بند چهارم: اثر حسن نیت در اجرای قرارداد و ضمانت
۳۸	اجرای آن

گفتار دوم: آثار حسن نیت در مسئولیت خارج از قرارداد	
و ضمانت اجرای آن.....	۴۳
فصل دوم: قاعده‌ی احسان.....	۴۶
مبحث نخست: کلیات.....	۴۷
گفتار نخست: پیشینه‌ی قاعده‌ی احسان.....	۴۷
گفتار دوم: تعریف و مفهوم قاعده‌ی احسان.....	۴۸
مبحث دوم: مبانی و منابع قاعده‌ی احسان.....	۴۹
گفتارنخست: فقه امامیه.....	۴۹
بند نخست: کتاب.....	۴۹
بند دوم: سنت.....	۵۰
بند سوم: عقل.....	۵۰
بند چهارم: اجماع.....	۵۱
گفتار دوم: حقوق موضوعه.....	۵۲
مبحث سوم: آثار و ضمانت اجرای قاعده‌ی احسان در قرارداد و	
مسئولیت خارج از قرارداد.....	۵۵
گفتار نخست: آثار و ضمانت اجرای قاعده‌ی احسان در	
قرارداد.....	۵۵
گفتار دوم: آثار و ضمانت اجرای قاعده‌ی احسان در	
مسئولیت خارج از قرارداد.....	۵۷
بند نخست: دفع ضرر.....	۵۷
بند دوم: جلب منفعت.....	۵۸
بند سوم: اقدامات انسان دوستانه.....	۵۸
فصل سوم: مطالعه‌ی تطبیقی قاعده‌ی احسان و نظریه‌ی حسن نیت	۶۱
مبحث نخست: بررسی تطبیقی حسن نیت و احسان از نظر تعریف و	
مفهوم.....	۶۲
گفتار نخست: وجه تشابه.....	۶۲
گفتار دوم: وجه تمایز.....	۶۵

مبحث دوم: بررسی تطبیقی حسن نیت و احسان از نظر آثار و	
ضمانت اجرا	۶۸
گفتار نخست: مطالعه تطبیقی حسن نیت و احسان از نظر	
آثار.....	۶۸
گفتار دوم: مطالعه تطبیقی حسن نیت و احسان از نظر	
ضمانت اجرا.....	۷۱
بند نخست: ضمانت اجرای حسن نیت و احسان در قرارداد	۷۲
بند دوم: ضمانت اجرای حسن نیت و احسان در الزامات	
خارج از قرارداد.....	۷۳
نتیجه گیری و پیشنهادات.....	۷۵
فهرست منابع.....	۷۷

فهرست منابع

قرآن کریم
نهج البلاغه

الف: کتاب های فارسی

۱. انصاری، علی، تئوری حسن نیت در قراردادها، چاپ دوم، انتشارات جنگل، جاودانه، تهران، ۱۳۹۱.
۲. ایزدپناه، مسیح، حقوق بیمه، جزوه درسی دانشکده حقوق شهید بهشتی، سال تحصیلی ۷۶-۷۵.
۳. بهروم، محمد علی، مترجمان جلیل قنواتی و ابراهیم عبدی پور، سوء عرضه در حقوق انگلیس و تدلیس در حقوق اسلام، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی پژوهشکده فقه و حقوق انتشارات حوزه علمیه قم، ۱۳۸۰.
۴. تدلیس در حقوق اسلام، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی پژوهشکده فقه و حقوق انتشارات حوزه علمیه قم، ۱۳۸۰.
۵. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، ابن سینا، ۱۳۴۶.
۶. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، دوره‌ی حقوق مدنی، حقوق تعهدات، جلد ۱، موسسه چاپ و انتشار دانشگاه تهران، ۱۳۶۹.
۷. حائری شاه باغ، سید علی، شرح قانون مدنی، جلد اول، گنج دانش، ۱۳۷۶.
۸. سمیعی، یحیی، شرط عدم مسئولیت، مجله وزارت دادگستری، سال اول، ۱۳۸۸.
۹. شهابی خراسانی، محمود، قواعد فقه، چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۳۲.

۱۰. شهیدی، مهدی، حقوق مدنی (اصول قراردادها و تعهدات)، ج ۲.
۱۱. صاحبی، مهدی، تفسیر قراردادها در حقوق خصوصی، انتشارات ققنوس، ۱۳۷۶.
۱۲. طباطبایی الحکیم، سید محسن، نهج الفقاهه، قم، انتشارات ۲۲ بهمن، بی تا.
۱۳. کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی، قواعد عمومی قراردادها، آثار قرارداد در رابطه دو طرف و نسبت به اشخاص ثالث، ج ۳، چاپ اول، انتشارات بهنشر، ۱۳۶۸.
۱۴. کاتوزیان، ناصر، الزام های خارج از قرارداد (ضمان قهری)، مسئولیت مدنی، ج ۱، چاپ اول، انتشارات بهمن، ۱۳۷۴.
۱۵. کاتوزیان ناصر، قواعد عمومی قراردادها، ج ۳، چاپ دوم، انتشارات بهمن، ۱۳۷۶.
۱۶. محقق داماد، سید مصطفی، قواعد فقه، بخش مدنی ۲، چاپ چهارم، انتشارات سمت، ۱۳۸۰.
۱۷. موسوی بجنوردی، م.، «قاعده ای اقدام»، فصلنامه ی دیدگاه های حقوقی، شماره ی دوم، تابستان ۱۳۷۵.
۱۸. مصطفی عدل (منصور السلطنه)، حقوق مدنی، چاپ چهارم.

ب: کتاب های عربی

۱. انصاری، شیخ مرتضی، کتاب المکاسب، چاپ اول، قم، مجمع الفکر الاسلامی، ۵۱۴۲۰. ق، جلد ۵.
۲. حلی (محقق)، جعفر بن حسن (محقق اول)، شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام؛ نجف مطبه الآداب، ج ۴.
۳. صدوق، محمد بن علی بن الحسین ابن بابویه قمی (۱۴۰۴ق)، من لایحضره الفقیه، قم: جامعه المدرسین فی الحوزه العلمیه، ج ۳.

۴. فاضل مقداد، جمال الدین مقداد بن عبدالله (بی تا)،
کنزالعرفان فی فقه القرآن، مجمع جهانی تقریب مذاهب
اسلامی، چاپ اول، ج ۲.

۵. کلینی رازی، ابی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق
(۱۳۸۹)، الکافی، تحقیق علی اکبر غفاری، تهران: دار
الکتب الاسلامیه، ج ۵.

۶. مکی العاملی، محمد بن جمال الدین (شهید اول)، اللمعه
الدمشقیه، الطبعه الاولى، قم: منشورات دارالفکر، ۱۴۱۱ ه.ق.

پ: کتب لاتین

1. Terre, Francois, Similar philippe, Lequette Yves, droit civil, les obligations. 6.ed Dalloz/paris 1996, n414.
2. Le Tourneau, ph., "Bonne foi", Repertoire civil Dalloz, Dalloz, Paris, 2005.
3. Jourdain, P., La bonne foi dans la formation du contrat rapport francais, Paris 1992.
4. G. RIPERT. La regle morale dans les obligation, 4eme ed. L.G.D J., 1949, n 157.

ت: مقالات فارسی

۱. انصاری، علی، مفهوم و معنای حسن نیت در حقوق ایران و
فرانسه، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۷.
۲. صالحی راد، محمد، حسن نیت در اجرای قراردادها و آثار
آن، مرکز تحقیقات و پژوهش های قضایی قوه قضاییه.
۳. نقیبی، سید ابوالقاسم - تقی زاده، ابراهیم - باقری،
عباس، جایگاه حسن نیت در فقه امامیه، پژوهشنامه‌ی حقوق
اسلامی، سال پانزدهم، شماره‌ی اول، بهار و تابستان ۱۳۹۳.

فرهنگ لغت:

عمید، ح، فرهنگ فارسی عمید، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۹.

